

Változás és állandóság a családokkal kapcsolatos attitűdökben

Bevezetés

Magyarországon a közgondolkodásban a gyermek és a család jelentőségét, a nemi szerepmegosztást illetően sokáig a tradicionális szemléletmód volt az általánosan elfogadott, s ez részben ma is így van. Hazai kutatásokból ugyanakkor ismert, hogy a magyar lakosság értékrendje és tényleges demográfiai magatartása némileg részben eltér. Miközben a lakosság többsége az értékek, vélemények szintjén határozottan tradicionális értékrendet képvisel (például a család és a házasság fontosságával, a gyermekvállalás szükségességével kapcsolatban), a statisztikákkal mérhető demográfiai magatartásban mindez nem mindig tükröződik vissza. A közmegítélés által kialakított értékek, attitűdök, normák követik a társadalomdemográfiai és gazdasági státuszt, és összefüggnek a családcentrikus, „pronatalista” (a születésszámot ösztönző) megközelítésekkel. A házasságkötés előtti együttélést a társadalom többsége támogatja, és konszenzus van arról is, hogy a magyar társadalom gyermekorientált: jellemzően két-három gyermeket tart ideálisnak egy családban. Az ezredforduló idején azonban

a tervezett és a ténylegesen vállalt gyermekek száma már eltért. 2000-ben a halogatást a legtöbben materiális nehézségekkel indokolták (például lakáshiány, alacsony jövedelem, munkavállalási akadályok). Egy évtizeddel később viszont felerősödött az úgynevezett posztmateriális, individuális életmódbeli, érzelmi okok (például egyéni életcélok, a munkahelyi karrier, az önmegvalósítás) szerepe. 2011 és 2021 között Magyarországot Európában is kiemelkedő demográfiai eredmények jellemezték. A házasságkötések száma a duplájára (35 812-ről 72 033-ra) nőtt, a csökkenő létszámú termékeny női népesség ellenére az élveszületéseké 88 049-ről 93 039-re, a teljes termékenységi arányszám pedig 1,23-ról 1,59-re növekedett, miközben a válások száma 23 335-ről 18 092-re, a terhességmegszakításoké pedig 38 443-ról 21 907-re csökkent. A pandémia közvetlen és/vagy közvetett hatásai, a világpolitikai környezet feltehetően szintén közrejátszottak abban, hogy a fenti mutatók 2022 óta már csökkennek, de e jelenség hátterének értelmezéséhez hosszabb időszak és további vizsgálatok szükségesek.¹

Elméleti háttér

A kortárs elméletek alapján az attitűdváltozások hátterében alapvetően két társadalomtudományi megközelítéssel ragadható meg az attitűdváltozások háttere: „strukturális” tényezők és az „általános értékek megváltozása” (Brooks és Bolzendahl, 2004). Az első szerint az egyének attitűdjei, társadalmi státusza erősen kötődik a társadalmi struktúrához, intézményrendszerhez. A nemi szerepekkel és a családdal kapcsolatos elvárások és az egyének viselkedése, magatartása a foglalkoztatási szerkezethez, a munkaerőpiaci viszonyokhoz, valamint

a családi rendszerekhez kapcsolódik. A második megközelítés a nemi szerepekre és a partnerkapcsolatokra vonatkozó beállítottságok átalakulását egyfajta általános értékváltozással, annak internalizációjával magyarázza. Eszerint szoros kapcsolat van a nemi szerepek liberalizációja, az egyenlőség és szabadság, az individualizáció és a polgári értékek és/vagy a szekularizáció között.

Tanulmányunkban elsőként egy olyan elemzést érdemes megemlítenünk, amely elméleti keretet adhat a kötet más tanulmányaihoz is. Spéder

¹ A KSH legfrissebb adatai szerint 2023-ban a házasságkötések száma 50 150, az élveszületéseké 85 200, a teljes termékenységi arányszám 1,51, a válások száma 16 700, a terhességmegszakításoké pedig 21 200 volt.

Zsolt (2023) ISSP-adatok² alapján a demográfiai magatartással, a nemi szerepek megváltozásával is összefüggő hazai és nemzetközi értékek, normák átalakulásával, az úgynevezett SDT (*Second Demographic Transition*), vagyis a „második demográfiai átmenet” posztszocialista országokban megfigyelt eltéréseivel foglalkozott (Spéder, 2023).

Nemzetközi viszonylatban népszerű, de vitatott fogalom és folyamat az SDT. Alapvetően azt jelenti, hogy a fejlett országokban a halandósági és termékenységi ráta csökken, és ezzel párhuzamosan átalakulnak a korábbi családi, házassági kapcsolatok, nemi szerepek. Nő az élettársi és más alternatív együttélési formák elterjedtsége. A lakosság várható életkora megnő, az értékek, normák változása miatt viszont eltolódik/halasztódik a gyermekvállalás, megváltozik az ezzel összefüggő viselkedés, és ezért a népességszám csökken. A tradicionális értékek mellett és helyett a személyes önmegvalósítás és az individuális elvárások, érdekek kerülnek előtérbe, s alapvetően ezek az értékváltozások „vezérik” a demográfiai magatartást. E hosszú távon ható és fluktuáló folyamat az úgynevezett

posztszocialista országok esetében részben eltért; ezt alátámasztó és cáfoló adatok egyaránt vannak. Spéder eredményeit összefoglalva: a nemi szerepekkel kapcsolatos elvárások Magyarországon 1988 és 2022 között folyamatosan változtak, de ennek iránya nem volt konvergens, hagyományos és modernizációs mintázatok is jellemezték. A tradicionális nemi szerepek és családmodell támogatottsága továbbra is magas, ugyanakkor nőtt a nemek közötti szerepek egyenlőségének (például családon belüli munkamegosztás, jövedelmi különbségek csökkentése) és a különböző partnerségi formákkal kapcsolatos tolerancia támogatottsága. A változó értékorientációk (például a házasságon kívüli együttélés, az individuális érdekeket előtérbe helyező egzisztenciális szempontok: a munkahely biztonsága, az önálló életvitel és lakás fontossága) szintén egyre fontosabb szerepet játszanak az egyének és családok értékrendjében. A mikroszintű (például az egyéni és generációs értékváltozások) és a makroszintű (például a strukturális és az intézményesült családpolitikai) tényezők egyaránt hatnak a demográfiai magatartásra.

A kutatás célja, hipotézisek, a tanulmány módszertana

Az alábbi fejezetben azokat az attitűdöket vizsgáljuk, amelyek a gyermekneveléssel, a nők és a szülők szerepével, valamint a párválasztással kapcsolatos véleményeket tükrözik vissza az 1988 és 2022 közötti keresztmetszeti adatok alapján. Elsődleges kutatási kérdésünk az volt, hogyan és milyen irányban változott a válaszadók fentiekkel összefüggő megítélése társadalomdemográfiai és szocioökonomiai hátterük szerint, milyen konstans és milyen változó „beállítottságok” jellemezték őket. Kiindulópontunk az, hogy Magyarországon az intézményrendszer és a munkaerőpiac átalakulása (strukturális tényezőként) és a nemi szerepekkel, a családon belüli munkamegosztással összefüggő normarendszer megváltozása egyaránt befolyásolta a fentiekkel kapcsolatos társadalmi magatartást. H1: Első hipotézisünk az, hogy a magyar társadalomban felértékelődött a nők munkaerőpiaci és a férfiak családi munkamegosztáson belüli szerepvállalása, ugyanakkor a hagyományos családi

szerepek is fennmaradtak, és ezzel párhuzamosan terjedtek el az új családi szerepvállalási formák és értékek.

H2: Második hipotézisünk szerint a gyermekvállalásban érintett társadalmi csoportok nagyobb mértékben ítélik meg szabadságot korlátozónak a gyermekvállalást, mint a gyermekvállalásban nem érintett társadalmi csoportok.

Az elemzés során módszertanilag releváns problémaként merült fel, hogy az egyes években eltérően és különböző skálákon mérték a válaszadók attitűdjeit. A komparativitás érdekében ezért tanulmányunk egyes részeiben egységesítettük az egyes változók mérési skáláját, leválasztva a „nem tudja” és az „ismeretlen” válaszokat, amelyek befolyásolják az átlagértékeket. Bizonyos kérdések/válaszlehetőségek nem minden évben szerepeltek a kérdőívekben, a változók közötti kapcsolatot/összefüggést mutató úgynevezett szignifikanciaszint pedig jelentős értékben szóródott. A továbbiakban

² International Social Survey Program

bemutatott súlyozott adatok és eredmények ezért módszertani kiegészítésekkel tartalmazzák a szignifikáns és nem szignifikáns összefüggéseket, vizsgálatunk fókusza pedig a vizsgálati kérdések összehasonlíthatósága miatt eltérő évekre vonatkozott. Eredményeink részletesebb bemutatása előtt érdemes röviden összefoglalni néhány fontos tényezőt. A hazai és nemzetközi kutatók között konszenzus van azt illetően, hogy az elmúlt évtizedek társadalmi és demográfiai változásai miatt átalakultak az együttélési formák és a családi életutak (Gyorgyovich és Pári, 2023). Habár a házasság továbbra is fontos és elismert társadalmi intézmény,³ ezt megelőzően sokan az élettársi együttélést választják. Mindkettő racionális döntés a hazai átalakulások tükrében is, és csak részben indokolja őket

a makroszintű társadalmi érték- és normarendszer változása. A közvélekedés ellenére a hivatalosan is bejegyzett élettársi (azonos nemű) kapcsolatok száma hazánkban továbbra is nagyon alacsony: 2010-ben összesen 80, 2022-ben 151, 2023-ban pedig 177 ilyen jellegű kapcsolatot kötöttek.⁴ Az oktatás expanziója és az értékváltozások miatt viszont Magyarországon is el/kitolódott az első házasságkötés átlagos életkora: ez 2010-ben a férfiaknál 31,4, a nőknél pedig 28,7 év volt, és 2022-re 33,1, illetve 30,4 évre emelkedett.⁵ A nők későbbi életkorban vállalják első gyermeküket,⁶ elfogadottabbá vált a házasságkötés nélküli együttélés és a házasságon kívüli gyermekvállalás, többen és hosszabb ideig egyedülállóak, valamint kevésbé stabilak a párkapcsolatok.

Eredmények

Vannak, akik a politikai diskurzusban a család és a kereső tevékenység összeegyeztetésének nehézségeivel magyarázzák a nők gyermekvállalási hajlandóságának elmúlt évtizedekben tapasztalt változását, de az empirikus eredmények ezt nem támasztják alá. Az összehasonlító eredmények szerint nincs feszültség az anyák munkahelyi és gyermeknevelési szerepe között. A válaszadók minden vizsgált évben az 1-től 5-ig terjedő skála középértékét tükröző átlagot (3,00)⁷ meghaladóan értékelték egyet azzal, hogy a gyermekek és anyák közötti szoros és szerető kapcsolat attól függetlenül fennállhat, hogy a nő dolgozik-e, vagy sem (1. ábra). Figyelemre méltó, hogy e mutató 1988 (3,27) óta szinte folyamatosan nőtt (2022-ben 3,94 volt), ami arra utal, hogy az anyák társadalmi helyének és szerepének megítélése a gyermek „vagy” munkahely irányából nagymértékben a gyermek „és” munkahely irányába változott. A fentiekkel összhangban 1994

óta (4,07 és 3,79) jelentősen csökkentek az átlagértékek azzal kapcsolatban, hogy a kisgyermek számára hátrányos, ha az anyja a gyermek hatéves kora előtt dolgozik (2022-ben 3,24), illetve hogy a család életére is káros, ha az anyja teljes munkaidőben foglalkoztatott (2022-ben 3,09).

Az átalakuló női, családon belüli szerepfelfogásokra utal, hogy csökkenő átlagértékek jellemzik azt az állítást, mely szerint a nők számára az állás is fontos, de valójában igazi vágyuk, hogy saját otthonuk és gyermekük legyen. 1988-ban ez a mutató 3,89, 2002-ben 3,75, 2022-ben pedig 3,47 volt. Jelezni kell azonban, hogy a stabil munkahely, illetve az otthon és gyermek nem egymást kizáró tényezők: életciklustól függően változhat az ezzel összefüggő élethelyzet, adaptálva és integrálva a strukturális környezetet és a perszonális, közösségi normákat, elvárásokat. Hasonló trend figyelhető meg azon

³ A KSH adatai szerint a házasságkötések ezer lakosra jutó mutatója 2010 és 2022 között 3,6-ről 6,6-re nőtt (2023-ban 5,2 volt), a válásoké pedig ugyanezen időszakban 2,4-ről 1,8-ra (2023-ra 1,7-re) csökkent, https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0015.html A letöltés ideje: 2024. 03. 28.

⁴ Forrás: KSH, https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0018.html A letöltés ideje: 2024. 03. 28.

⁵ Forrás: KSH, https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0016.html A letöltés ideje: 2024. 03. 28. 2023-ra nincs adat.

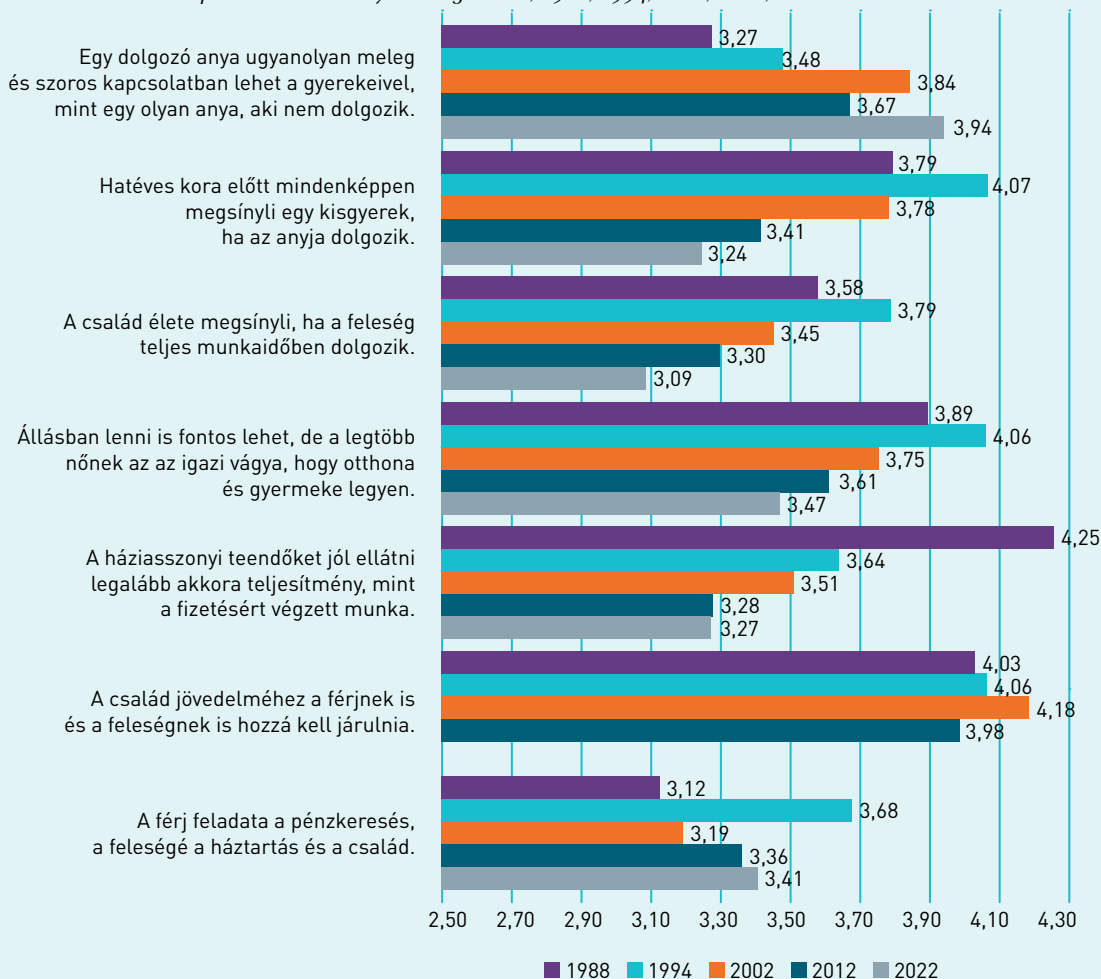
⁶ A nők átlagos életkora az első gyermekük születésekor 2010-ben 28,23, 2022-ben 29,15, míg 2023-ban 29,24 év volt. Forrás: KSH, https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0007.html A letöltés ideje: 2024. 03. 28.

⁷ A megkérdezettek 1-től 5-ig terjedő skálán értékelhették, mennyire értenek egyet az adott állítással. Az 1-es érték az „egyalán nem ért egyet”, az 5-ös a „teljes mértékben egyetért” választ jelentette. Ennek megfelelően ha az átlagérték 3,00-nál kisebb volt, az azt jelenti, hogy az állítással inkább nem, a 3,00-nál nagyobb érték pedig azt jelenti, hogy az állítással inkább egyetértettek a megkérdezettek.

állítását illetően is, hogy a háziasszonyi munka⁸ nyájából ekvivalens a fizetésért végzett munkával (1988-ban 4,25, 2002-ben 3,51, 2022-ben 3,27). Ebben az esetben is érdemes jelezni, hogy e mutatók többsége is jóval a középérték (3,00) feletti, vagyis a megkérdezettek többsége inkább egyetért az adott állítással, még akkor is, ha a mutatók időben csökkenő támogatottságot jeleznek. Ez szintén arra utal, hogy

a családi értékek és normák esetében átalakuló folyamat jellemző, és nem csak Magyarországon. Fontos és kiemelendő, hogy erős, az egyik legnagyobb mértékű társadalmi konszenzust és támogatottságot mértünk annál az állításnál, hogy a család jövedelméhez a férjnek és a feleségnek is hozzá kell járulnia (3,98), ami összhangban van a kétkeresős családmodell általánossá válásával és a nők változó, a munkaerőpiacon egyre fontosabbá váló szerepével.

1. ábra: A családokkal kapcsolatos vélemények átlagértékei, 1988, 1994, 2002, 2012, 2022

A hazai népesség értékrendjének inkonzisztens mintázatára utal ugyanakkor, hogy tradicionálisan továbbra is a férj feladatának tartják a családi jövedelmek biztosítását, míg a feleség feladatának a háztartás és a család ellátását és fenntartását (1988-ban 3,12, 2002-ben 3,19, 2022-ben 3,41). Végül – annak

ellenére, hogy csak 2012-ről és 2022-ről állnak rendelkezésünkre adatok – a gyermekesek széles körű társadalmi elismertségét jelzi, hogy tíz év alatt 3,05-ről 3,44-ra nőtt annak az állításnak az átlagérték-mutatója, mely szerint „a gyermekes embereknek nagyobb a társadalmi megbecsültségük”.

⁸ Az ezzel kapcsolatos állítás szerint: „A háziasszonyi teendőket jól ellátni legalább akkora teljesítmény, mint a fizetésért végzett munka.”

Összességében a fenti adatok alátámasztják, hogy hazánkban családcentrikus a lakosság, ugyanakkor a tradicionális szerepek fennmaradása és az úgynevezett posztmaterialista, részben individualizált értékek, az atipikus családformák elterjedése egyaránt megfigyelhető. Ezek „súlya”, illetve „egyensúlya” azonban szorosan összefügg az aktuális társadalomdemográfiai státusszal, a családi szocializációval és a posztmodern értékek elterjedtségével, a nemi szerepek változásával. A továbbiakban azt vizsgáltuk meg, hogy a fenti állítások hogyan függtek össze a megkérdezettek társadalomdemográfiai hátterével.⁹ Eredményeink többfajta interpretálásra is lehetőséget adnak. Elsőként azt érdemes kiemelni, hogy az adatok alátámasztják, hogy Magyarország átmeneti státuszban van, amelyben a fejlett országokra jellemző posztmodernizációs és az SDT-től eltérő tradicionális mintázatok, megközelítések egyaránt jelen vannak.

A vizsgált szignifikáns mutatók (Pearson-féle χ^2 -négyzet $\leq 0,05$) többségénél az adott állításokkal egyetértők aránya összességében csökkent, de ez évenként hullámzóan, az oksági társadalomdemográfiai változóktól függően alakult. Eredményeink szerint leginkább az egymással is összefüggő társadalmi nem, életkor, lakóhely, családi állapot, valamint az iskolai végzettség alacsony/magas szintje és a munkahelyi aktivitás befolyásolta az érték- és beállítódásváltozásokat. A hatás erőssége a (Cramer V- és Gamma-értékek alapján) ugyanakkor nem nevezhető kiemelkedőnek, jóval valószínűbb, hogy az egyes magyarázó változók egymást felerősítve fejtették ki hatásukat.

A fentiek hátterében strukturális és értékrendbeli változások egyaránt feltételezhetők. Közvetve az oktatás expanziójával, az emiatt eltolódott gyermekvállalással, a nők növekvő munkavállalásával, a családon belül is egyre fontosabbá váló kereső szerepével, valamint a nemi szerepek átalakulásával és az egyéni értékek/érdekek előtérbe helyeződésével magyarázható, hogy a „család/gyermek vagy munkahely” jellegű állításokkal egyetértő nők aránya csökkent. Ugyanakkor a hagyományos értékrend fennmaradására és az aktuális

élethelyzet fontosságára utal, hogy az ezekkel kapcsolatos állítások az idősebbek, a községben élők, a gyermekesek, az alacsonyabb iskolai végzettségűek, valamint a gyermektámogatásban (például gyás, gyed, gyet, szülési szabadság) részesülők körében továbbra is magas, az átlagot meghaladó.

A szignifikáns korcsoportos mutatók jellemzően a tradicionális minták megmaradására utalnak, az idősebb generációk inkább egyetértenek az állításokkal, de ez bizonyos esetekben (például az állás is fontos, de a nők vágya az önálló otthon és gyermek; a férj feladata a pénzkeresés, a felesége a család) a fiatalabb generációknál is megfigyelhető, ami a hagyományos értékek áthagyományozódására, továbbélésére utalnak. A fentiekhez hasonló, de még egyértelműbb mutatók figyelhetők meg a válaszadók településtípusával kapcsolatban. A kisebb településen élők – különösen a községiek – az átlagosnál nagyobb mértékben értettek egyet a hagyományosabb női és férfiszerepek megítélését illető állításokkal (például azzal, hogy a házasság emberek társadalmi megbecsültsége nagyobb), miközben a városban élőket köztes, a nagyvárosi népességet pedig a szekularizált és liberálisabb értékrendet követő magatartásminták jellemezték.

A házasságok és özvegyek, valamint a gyermekesek átlagot meghaladóan értettek egyet azokkal az állításokkal, amelyek nagymértékben befolyásolták a nők munkavállalásával és nemi szerepével összefüggő attitűdöket. Viszont ezzel ellentétes mutatókat lehetett megfigyelni a nőtlenek, hajadonok és a gyermektelenek esetében, akik életkoruk, (aktuális) életviszonyaik miatt a munkahelyi karriert előtérbe, a gyermekvállaló nők státuszát pedig inkább háttérbe helyezték.

Figyelemre méltók a legmagasabb iskolai végzettséggel és az aktuális gazdasági státusszal kapcsolatos adatok is. Az alacsonyabb iskolai végzettségűek az átlagosnál nagyobb, a diplomával rendelkezők pedig az átlagosnál kisebb mértékben értettek egyet a női munkavállalással kapcsolatos állításokkal, és hasonló trend volt megfigyelhető az inaktívak, illetve az aktív munkavállalók esetében. Összefoglalva: az alacsonyabb iskolai végzettségűek és az élethelyzetükből

⁹ Az elemzés áttekinthetősége érdekében összevontuk az adott állítással inkább és teljes mértékben egyetértők éves mutatóit, adataink ezért „csak” az állítással egyetértőkre vonatkoznak. További módszertani kiegészítés, hogy a 1. táblázat a változások irányát is tartalmazó szignifikáns eredményeket tartalmazza, vastag betűvel kiemelve azokat a társadalomdemográfiai jellemzőket, amelyek a kontingenciatáblák elemzése alapján érdemben befolyásolták az egyes attitűdállításokat. A változók összefüggését jelző χ^2 -négyzet- (χ^2) statisztika mellett a kapcsolat erősségét – a változók (nominális/ordinális) mérési szintjétől és a mutatók szimmetrikus, illetve aszimmetrikus jellegétől függően – mutató Cramer V- és Gamma- (γ) mutatókat használtuk.

(gyes, özvegy stb.) adódóan inaktívak „családorientált”, a diplomások és az aktív munkavállalók „munkahely-orientált” beállítódással rendelkeztek, ami szintén meghatározó szerepet játszhatott abban, hogy a vizsgálatunkba bevont hazai attitűdök és értékeállítódások nagymértékben és hullámozóan változtak 1988 és 2022 között.

Eredményeink alapvetően alátámasztják a korábban leírtakat. Magyarországon részben egyfajta „hullámozó”, gyakran inkonzisztens trend figyelhető meg, amely eltér a fejlett országokban tapasztaltaktól. Az értékek változása és fennmaradása, az atipikus párkapcsolati formák, modernizációs minták terjedése és a hagyományos családi, nemi szerepek megmaradása, sőt megerősödése egyaránt megfigyelhető.

Szabadság és gyermekvállalás

Az ISSP kérdőívei változnak az adatfelvételek között, de mindig a társadalom attitűdjeit kívánják vizsgálni. Az elemzéshez a kérdőív családokkal és gyermekvállalással kapcsolatos kérdéseit használtuk fel. A longitudinális megállapításokat nehezítik a kérdések, állítások időbeli változásai, melyek az egyes adatfelvételeknél sok esetben másképp lettek operacionalizálva. Ezért a témát illetően az elemzés során tendenciákat, tendenciaszerű változásokat kívánunk feltárni. A kutatási kérdésünk, hogy mely társadalomdemográfiai háttérrel rendelkező egyének ítélik meg a szülői szabadságot jobban korlátozónak a gyermekvállalást. Feltételezésünk szerint a gyermekvállalást nagyobb arányban tartják szabadságot korlátozónak a gyermekvállalásban érintett társadalmi csoportok (Berlin, 1990; Tóth, 2009). Az elemzéshez az 1994-es, a 2012-es és a 2022-es adatfelvétel adatait tudtuk felhasználni, és kereszttábla-elemzéseket végeztünk.

Szabadság és gyermekvállalás 1994-ben

A 1994-es adatfelvétel során a gyermekvállalás szabadságot korlátozó hatásának megítéléséről a kérdőívben a következő állítás szerepelt, mely tartalmilag megegyezik a 2012-es és a 2022-es állításokkal: *„A gyerekek korlátozzák a szülők szabadságát.”* A megkérdezettek ötfokozatú skálán ítélték meg, mennyire értenek egyet az állítással (1 – egyáltalán nem; 5 – teljes mértékben). A válaszadók (n = 1474) 23 százaléka egyetértett az állítással (9 százalék teljes mértékben, 14 százalék inkább egyetértett), 32 százalék bizonytalan volt (egyet is ért, meg nem is), és további 45 százalék nem értett egyet (18 százalék egyáltalán nem, 27 százalék inkább nem).

A kiválasztott háttérváltozókkal végzett elemzés során szignifikáns különbségeket találtunk a gyermekvállalás szabadságot korlátozó megítélése, valamint a nem ($p = 0,001$), az életkor ($p = 0,003$), a településtípus ($p = 0,008$), az iskolai végzettség ($p < 0,001$), a családi állapot ($p = 0,009$), a gyermekvállalás ($p = 0,004$), a gazdasági aktivitás ($p = 0,007$), a havi nettó jövedelem (0,011), a háztartás havi nettó jövedelme ($p < 0,001$) és az ideálisnak tartott gyermekszám ($p = 0,025$) összefüggését vizsgálva.

Azzal, hogy a gyermekvállalás korlátozza a szülők szabadságát, szignifikánsan nagyobb arányban értettek egyet a férfiak, az idősebbek, a városban élők, az alacsonyabb iskolai végzettségűek, az elváltak és az özvegyek, a gyermekek, a kisgyermeket nevelők és a nyugdíjasok, a havi nettó jövedelem alapján a legrosszabb és a legjobb anyagi helyzetűek, továbbá a háztartás havi nettó jövedelme alapján a legrosszabb anyagi helyzetűek. Akik szerint a gyermekvállalás korlátozza a szülőket, azok a gyermektelenséget vagy egy gyermek vállalását tartották ideálisnak.

Szabadság és gyermekvállalás 2012-ben

Mint említettük, a 2012-es¹⁰ adatfelvétel során használt állítás tartalmilag megegyezik az 1994-es állítással: *„A gyermekvállalás túlságosan korlátozza a szülők szabadságát.”* A megkérdezettek ebben az esetben is ötfokozatú skálán válaszolhattak meg, hogy mennyire értenek egyet az állítással (1 – egyáltalán nem; 5 – teljes mértékben). A válaszadók (n = 1008) 28 százaléka egyetértett az állítással (6 százalék teljes mértékben, 22 százalék inkább egyetértett), 33 százalék bizonytalan volt (egyet is ért, meg nem is), és további 39 százalék nem értett egyet (12 százalék egyáltalán nem, 27 százalék inkább nem).

¹⁰ A 2002-es adatbázisban a vonatkozó állítást másképpen, szűkebben értelmezve fogalmazták meg, ezért nem használtuk fel az elemzéshez: *„Mit gondol, családi kötelezettségei mennyire korlátozták vagy korlátozzák az Ön szakmai előrehajlását?”*

Szignifikáns különbségeket találtunk a gyermekvállalás szabadságot korlátozó megítélése, valamint a családi állapot ($p = 0,026$), a gyermekvállalás ($p = 0,016$) és az ideálisnak tartott gyermekszám ($p = 0,007$) összefüggését vizsgálva. A nőtlenek/hajadonok és az elváltak, valamint a gyermektelenek nagyobb aránya szerint korlátozza a szülők szabadságát a gyermekvállalás. Akik szerint a gyermekvállalás korlátozza a szülőket, azok a gyermektelenséget vagy egy gyermek vállalását tartották ideálisnak.

Szabadság és gyermekvállalás 2022-ben

A 2022-es adatfelvétel során használt állítás teljesen megegyezett a 2012-es állítással: „A gyermekvállalás túlságosan korlátozza a szülők szabadságát.”

A megkérdezettek szintén ötfokozatú skálán ítélték meg, hogy mennyire értenek egyet az állítással (1 – egyáltalán nem; 5 – teljes mértékben). A válaszadók ($n = 1025$) 37 százaléka egyetértett az állítással (10 százalék teljes mértékben, 27 százalék inkább egyetértett), 31 százalék bizonytalan volt (egyet is ért, meg nem is), és további 32 százalék nem értett egyet (10 százalék egyáltalán nem, 22 százalék inkább nem).

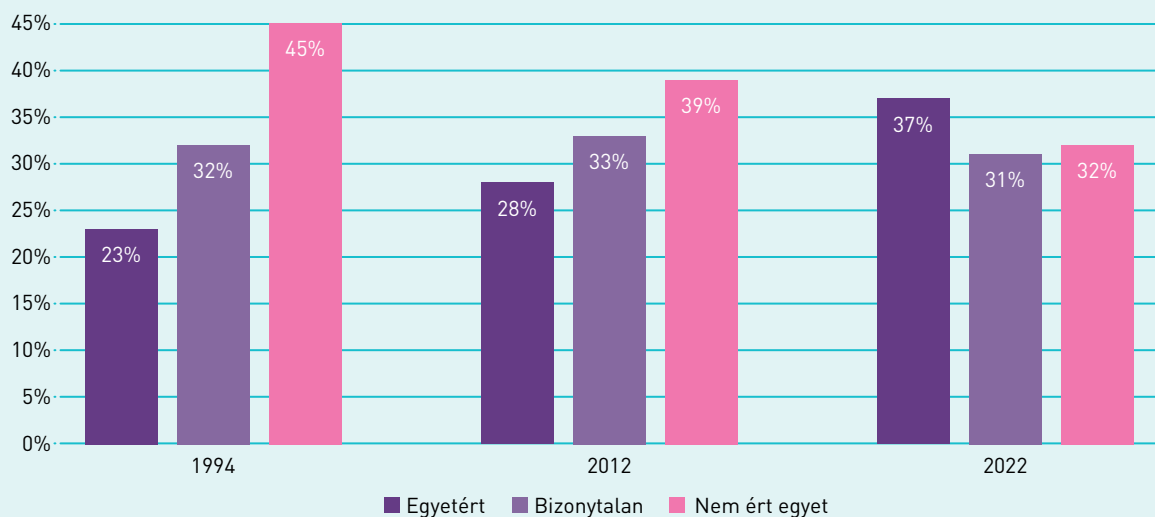
Szignifikáns különbségeket találtunk a gyermekvállalás szabadságot korlátozó megítélése, valamint az életkor ($p < 0,001$), a családi állapot ($p = 0,058$),

a gyermekvállalás ($p = 0,053$), a gazdasági aktivitás ($p = 0,023$), a háztartás havi nettó jövedelme ($p = 0,064$) és az ideálisnak tartott gyermekszám ($p = 0,014$) összefüggését vizsgálva. A legfiatalabbak, a nőtlenek/hajadonok és az elváltak, a gyermektelenek, a munkanélküliek, az eltartottak, valamint a háztartásbeliek, továbbá a háztartás havi nettó jövedelme alapján a legrosszabb anyagi helyzetűek nagyobb arányban tartják a gyermekvállalást szabadságot korlátozónak. Akik szerint a gyermekvállalás korlátozza a szülőket, azok két gyermek vállalását tartották ideálisnak.

Szabadság és gyermekvállalás 1994 és 2022 között

A szabadság és a gyermekvállalás kapcsolata megítélésének tendenciaszerű változásait összefoglaló ábrán/táblázatban mutatjuk be. A 2. ábrán az látható, hogyan változott a gyermekvállalás szülői szabadságot korlátozó tényezőként való értelmezése a vizsgált szűk három évtizedben. Látható, hogy az állítással egyetértők aránya, azaz azoké, akik úgy gondolták, hogy a gyermekvállalás korlátozza a szülők szabadságát, folyamatosan növekedett, míg ezzel párhuzamosan azok aránya folyamatosan csökkent, akik ezzel nem értettek egyet. Eközben a bizonytalanok aránya mindvégig egyharmad körül mozgott.

2. ábra: „A gyerekek korlátozzák a szülők szabadságát” / „A gyermekvállalás túlságosan korlátozza a szülők szabadságát” állítások megítélésének százalékos megoszlása (1994, 2012, 2022)

Forrás: ISSP, 1994; 2012; 2022

A fentebb bemutatott szignifikáns eredményeket az 1. táblázatban foglaltuk össze. Láthatjuk, hogy míg 1994-ben mind a tíz vizsgált háttérváltozóval kapcsolatban szignifikáns különbségek voltak a gyermekvállalás szabadságot korlátozó voltának

megítélésében, addig 2012-ben már csak három ilyen eltérés volt, 2022-ben viszont hat szignifikáns eltérést találtunk.

1. táblázat: A szignifikáns összefüggések változásai azok feltüntetésével, akik nagyobb arányban választották, hogy a gyermekvállalás korlátozza a szülők szabadságát (1994, 2012, 2022) Forrás: ISSP, 1994; 2012; 2022

Megnevezés	1994	2012	2022
Nem	férfiak**	-	-
Életkor	minél idősebbek**	-	legfiatalabbak***
Településtípus	városban élők**	-	-
Iskolai végzettség	minél alacsonyabb iskolai végzettségűek***	-	-
Családi állapot	elváltak, özvegyek**	nőtlenek/hajadonok, elváltak*	nőtlenek/hajadonok, elváltak
Gyermekvállalás	gyermekesek**	gyermektelenek*	gyermektelenek
Gazdasági aktivitás	kisgyermeket nevelők, nyugdíjasok**	-	munkanélküliek, eltartottak, háztartásbeliek*
Havi nettó jövedelem	legrosszabb és legjobb anyagi helyzetűek*	-	-
Háztartás havi nettó jövedelme	a rosszabb anyagi helyzetűek***	-	a legrosszabb anyagi helyzetűek
Ideális gyermekszám	gyermektelenség vagy egy gyermek az ideális*	gyermektelenség vagy egy gyermek az ideális**	két gyermek az ideális*

Megjegyzés: *** jelöli a 0,001 alatti, ** jelöli a 0,001 és 0,01 közötti, * jelöli a 0,01 és 0,05 közötti szignifikanciát.

Nemek közötti különbség egyedül 1994-ben volt, amikor is a férfiak gondolták inkább szabadságkorlátozónak a gyermekvállalást. Ezek a különbségek 2012-ben és 2022-ben eltűntek, azaz a férfiak és a nők azonos mértékben tartották szabadságot korlátozónak a gyermekvállalást. A településtípus, az iskolai végzettség és a havi nettó jövedelem esetében is hasonló tendenciákat láthattunk: az 1994-es összefüggések 2012-ben és 2022-ben nem voltak megtalálhatók. 1994-ben a városban élők, az alacsonyabb iskolai végzettségűek, illetve a legrosszabb és legjobb anyagi helyzetűek között jelentek meg nagyobb arányban azok, akik szerint a gyermekvállalás korlátozza a szabadságot.

A korcsoportok tekintetében nagy változás következett be a vizsgált közel harminc évben, ugyanis míg 1994-ben minél idősebb volt a válaszadó, annál inkább gondolta a gyermekvállalást korlátozó tényezőnek, addig 2012-ben már nem volt összefüggés az életkorral, 2022-ben viszont már a legfiatalabbak

(a 18–29 évesek) választották a legnagyobb arányban azt, hogy a gyermekvállalás korlátozza a szülők szabadságát.

A családi állapot tekintetében is felfedezhetünk egy életkori eltolódást a fiatalabbak irányába a gyermekvállalást szabadságkorlátozó tényezőnek beállítók között. Míg 1994-ben az elváltak mellett az özvegyek gondolták ezt így a legnagyobb arányban, addig 2012-ben és 2022-ben az elváltak mellett a nőtlenek és a hajadonok. Hasonló tendencia figyelhető meg a gyermekvállalás esetében is: míg 1994-ben a gyermekesek állították nagyobb arányban, hogy a gyermekvállalás korlátoz, addig 2012-ben és 2022-ben már a gyermektelenek mondták ezt. A gazdasági aktivitás tekintetében míg 1994-ben a kisgyermeket nevelők és a nyugdíjasok között voltak nagyobb arányban, akik szerint a gyermekek korlátozzák a szülők szabadságát, addig 2012-ben nem találtunk összefüggést, 2022-ben viszont már a munkanélküliek, az eltartottak és

a háztartásbeliek válaszolták ezt. A háztartás nettó jövedelmét tekintve 1994-ben a rosszabb anyagi helyzetűek, 2022-ben pedig a legrosszabb anyagi helyzetűek szerint volt korlátozó a gyermekvállalás, viszont 2012-ben nem találtunk összefüggést. A gyermekvállalást korlátozó tényezőként felfogók 1994-ben és 2012-ben is a gyermektelenséget és egy gyermek vállalását nevezték meg nagyobb arányban ideálisnak, 2022-ben viszont már a kétgyermekes családot mondták ideálisnak a legnagyobb arányban.

Összefoglalás

Tanulmányunk célja az volt, hogy az ISSP adatai alapján bemutassuk, milyen átalakulások és „állandóságok” jellemezték a válaszadók nemi szerepekkel és párválasztással kapcsolatos attitűdjeit. Eredményeinket összegezve kimutatható, hogy Magyarországon az intézményi és strukturális változások következményeként történtek értékeltolódások, amelyek a családdal és a nemi szerepekkel kapcsolatos beállítódások/vélemények változása irányába hatottak, de megfigyelhető a hagyományos értékek fennmaradása, sőt megerősödése is. Első hipotézisünket alátámasztották az adatok. A nők munkaerőpiaci szerepvállalásának elfogadottsága és fontossága egyre nagyobb hangsúlyt kapott a magyar társadalom egészében. Egyértelmű konszenzust lehetett megfigyelni azt illetően is, hogy a család jövedelméhez a férjnek és a feleségnek is hozzá kell járulnia, továbbá abban, hogy a gyermekes embereknek nagyobb a társadalmi megbecsültségük. A megkérdezettek

Összességében azt látjuk, hogy míg 1994-ben a gyermekvállalást több esetben is azok tartották nagyobb arányban korlátozónak, akik jobban érintettek voltak benne, például az idősebbek, a gyermekesek, a kisgyermeket nevelők; addig 2022-ben már sok esetben azok állították ezt, akiknek nagyobb arányban csak prekonceptciókon és közvetett tapasztalatokon alapulhat a tudásuk, például a legfiatalabb korosztály tagjai, a nőtlenek/hajadonok és a gyermektelenek.

társadalomdemográfiai háttérével összefüggően ugyanakkor a hagyományos nemi, családon belüli szerepek továbbélésére, fennmaradására utal, hogy továbbra is jelentős azok aránya, akik szerint a férj feladata a családi jövedelmek biztosítása, míg a feleségé a háztartás és a gyermeknevelés.

A gyermekvállalás és a szülők szabadságának kérdéskörében azt láthattuk, hogy míg 1994-ben a gyermekvállalást több esetben is azok tartották nagyobb arányban korlátozónak, akik korábban vagy a vizsgálat idején (véltetően) közvetlenül érintettek voltak benne, például az idősebbek, a gyermekesek, illetve a kisgyermeket nevelők; addig 2022-ben már a legfiatalabb korosztály tagjai, a nőtlenek/hajadonok és a gyermektelenek állították ezt, akiknek a kérdéssel kapcsolatos tudása nagyobb arányban alapulhatott prekonceptciókon és közvetett tapasztalatokon.

Felhasznált irodalom

Berlin, I. (1990). *Négy esszé a szabadságról*. Európa.

Brooks, C. & Bolzendahl, C. (2004). The transformation of US gender role attitudes. Cohort replacement, sociol-structural change, and ideological learning. *Social Science Research*, 33(1), 106–133. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0049-089X\(03\)00041-3](https://doi.org/10.1016/S0049-089X(03)00041-3)

Gyorgyovich M. & Pári A. (2023). A család(fogalom) pluralizálódása a magyar társadalomban. In Pári A. & Gyorgyovich M. (szerk.): *Család – érték – tér. Tanulmányok a családi értékekről* (pp. 13–35). KINCS–Századvég.

KSH STADAT https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nepooo1.html. A letöltés ideje: 2024. 03. 28.

Spéder Zs (2023). A quarter century of change in family and gender-role attitudes in Hungary. *Comparative Population Studies*, 48, 741–770. DOI: <https://doi.org/10.12765/CPoS-2023-29>

Tóth I. Gy. (2009). *Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom értékrendszerében*. TÁRKI.

Melléklet

2. táblázat: A válaszadók adott állítással kapcsolatos jellemzői társadalomdemográfiai hátterük szerint, 1988, 1994, 2002, 2012, 2022.

Állítás	Trend	Nem	Életkor	Lakóhely	Családi jogállás	Van-e gyermeke?	Iskolai végzettség	Dolgozik-e?	Vallásosság
Egy dolgozó anya ugyanolyan meleg és szoros kapcsolatban lehet a gyerekeivel, mint egy olyan anya, aki nem dolgozik.	Változó. ≈						2022-ben a szakmunkás végzettségűek az átlagnál nagyobb, diplomások annál kisebb arányban értettek egyet az állítással.		
Érvényesség		2002-2022 n. sz.	2002-2022 n. sz.	1988-2012 n. sz.	1988, 2002-2012 n. sz.	1988-ra n. a. 2012-2022 n. sz.		1988, 2012-2022 n. sz.	1988-ra és 2022-re n. a. 1994-2012 n. sz.
Hat éves kora előtt mindenképpen megsínyle egy kisgyerek, ha az anyja dolgozik	1994 óta csökken. ↓	1994 óta csökken az egyetértő nők és férfiak aránya, ami a nők növekvő munkavállalásával, strukturális változásokkal magyarázható.	A korcsoport kategóriák többségében csökkenő mutatók jellemzők, de a 40-55 éves generációkban 2022-ben az átlagosnál nagyobb volt az egyetértők aránya.	Átlag alatti mutatók voltak jellemzők a nagyvárosiakra és átlag feletti a városi és községi népességre.	Átlag alatti mutatók különösen a nőknél, hajadonok körében figyelhető meg, míg a házasság mutatója átlag feletti volt.	A gyermektelenek mutatói átlag alattiak, míg a gyermekekeseke azt meghaladóak.	Az alacsonyabb iskolai végzettségűek az átlagot meghaladóan, a diplomások annál kisebb mértékben értettek egyet az állítással.	A gyermektagmogatásokban részesülők és a nyugdíjasok az átlagot meghaladóan, a dolgozók és tanulók az átlag alatti mértékben értettek egyet az állítással.	
Érvényesség		1994 és 2012 n. sz.	2012 n. sz.		2012 n. sz.	1988-ra n. a.			1988-ra és 2022-re n. a. 2002 és 2012 n. sz.
A család élete megsínyle, ha a feleség teljes munkaidőben dolgozik.	1994 óta csökken. ↓	1988 óta a férfiak és a nők mutatói egyaránt csökkentek és nagyjából kiegyenlítődtek. 2022-ben a nők mutatói átlag feletti voltak.	1988-1994 között az 50 év feletti mutatói voltak átlag feletti, de ez 2022-re ez már az aktív közep-korú (40 feletti) generációknál is jellemző volt.	Átlag feletti a községi és átlag alatti a nagyvárosokban élők mutatói.	Átlag feletti mutatók jellemzik az özvegyeket, a házasságok és az elválások között az átlag alattiak hajadonok.	A gyermektelenek mutatói átlag alattiak, míg a gyermekekeseke azt meghaladóak.	Az alacsonyabb iskolai végzettségűek mutatói átlag jellemzően átlag feletti, a diplomásoké pedig átlag alatti.	1998-2012 között a gyermektagmogatásokban részesülők és a nyugdíjasok az átlagot meghaladóan, a dolgozók és tanulók az átlag alatti mértékben értettek egyet az állítással.	A vallások 1994-2002 közötti mutatói átlag feletti, míg a nem vallásosaké annál kisebbek.
Érvényesség		2002 és 2012 n. sz.	2012 n. sz.	2022 n. sz.	2012 n. sz.	1988-ra n. a.			1988-ra és 2022-re n. a. 2012 n. sz.

Állítás	Trend	Nem	Életkor	Lakóhely	Családi jogállás	Van-e gyermeke?	Iskolai végzettség	Dolgozik-e?	Vallásosság
Állásban lenni is fontos lehet, de a legtöbb nőnek az az igazi vágya, hogy otthona és gyermeke legyen.	1988 óta csökken. ↓		A tradicionális értékek áthagyományozódására utal, hogy 2002 óta a fiatalabb 18-25 éves generációk, a középkoriak, valamint a legidősebbek többsége az átlagot meghaladóan értékelték egyet az állítással.	Átlag feletti mutatók figyelhetők meg a községekben élőknel és átlag alattiak a nagyvárosokban lakóknál. A kisebb városok arányai jellemzően átlag közeliek.	A hagyományos és modernizációs értékek átalakulása és megmaradása utal, hogy a nőlenek, hajadonok mutatói átlag alattiak, a házasság átlag közeliek, míg az özvegyeké azt meghaladó.	1994 óta a gyermektelenek mutatói átlag alattiak, míg a gyermekeseké az átlagossal nagyobbak.	1988 és 2012 között az alacsonyabb iskolai végzettségűek mutatói átlag felettiek, a diplomásoké pedig átlag alatti volt.	A gyermektá-mogatásokban részesülők és a nyugdíjasok az átlagot meghaladók, a dolgozók és tanulók az átlag alatti mértékben értékelték egyet az állítással.	A vallások 1994-2002 közötti mutatói átlag felettiek, míg a nem vallásosaké annál kisebbek.
Érvényesség		1988-2022 nem szignifikáns	2012 nem szignifikáns		1988 és 2012 nem szignifikáns	1988-ra nincs adat 2012 és 2022 nem szignifikáns		2002 nem szignifikáns	1988-ra és 2022-re nincs adat 2012 nem szignifikáns
A háziasszonyi teendőket jól ellátni legalább akkora teljesítmény, mint a fizetésért végzett munka.	1988 óta csökken. ↓	2022-ben a nők mutatói az átlagossal nagyobbak, a férfiaké annál valamivel kisebbek voltak.	1988-2012 között a 41 évnél fiatalabbak nagyon változó, az 55 évesnél idősebbek az átlagossal nagyobb arányban értékelték egyet az állítással.	A kisebb települések válaszadóit átlagot meghaladó, a nagyvárosok lakói annál kisebb mutatók jellemezték.	A nőlenek, hajadonok mutatói 2002 kivételével átlag alattiak, a házasságok átlag közeliek, az özvegyeké az átlagot meghaladó.	A gyermekeseket az átlagossal nagyobb, a gyermekteleneket annál kisebb mutatók jellemezték.	Az alacsonyabb iskolai végzettségűek mutatói átlag felettiek, a diplomásoké pedig átlag alattiak.	Az aktív munkavállalók a tanulók mutatói az átlagossal kisebbek, a GYES-ben, GYED-ben részesülők és a nyugdíjasok az átlagot meghaladók.	A vallások mutatói átlag felettiek, a nem vallásosaké annál kisebbek.
Érvényesség		1988-2012 n. sz.	2022 n. sz.	2022 n. sz.	1988 n. sz.	1988-ra n. a.			1988-ra és 2022-re n. a. 2012 n. sz.
A család jövedelméhez a férfinak is és a feleségnek is hozzá kell járulnia.	Változó. ≈	1988-2002 között az egyetértő nők aránya nagyobb, a férfiaké kisebb volt az átlagossal. Fellelhetően ez a trend volt érvényes a későbbi években is.			Az elváltak 2002-2012 között az átlagot meghaladóan értékelték egyet az állítással, házasság mutatói hullámzóak voltak.		Az alacsonyabb iskolai végzettségűek mutatói 1988-ban és 1994-ben átlag felettiek, a diplomásoké pedig átlag alattiak voltak.	Nagymértékben fluktuáló adatok jellemzők minden kategóriában, érdemi következtetést nem lehet levonni.	
Érvényesség		2022-re n. a. 2012 n. sz.	2022-re n. a. 1988, 2002-2022 n. sz.	2022-re n. a. 1994-2012 n. sz.	2022-re n. a. 1988-1994 n. sz.	1988-ra és 2022-re n. a. 2002-2012 n. sz.	2022-re n. a. 2002-2012 n. sz.	2022-re n. a. 1988 n. sz.	1988-ra és 2022-re n. a. 1994-2012 n. sz.

Állítás	Trend	Nem	Életkor	Lakóhely	Családi jogállás	Van-e gyermeke?	Iskolai végzettség	Dolgozik-e?	Vallásosság
A férfi feladata a pénzkeresés, a feleség a háztartás és a család.	Változó. ≈		Az 50 évnél idősebbek mutatói átlag feletti, a 18-40 év közöttieké alattiak a nagymértékben változó.	Átlag feletti mutatók jellemzik a községekben élőkét és az alattiak a nagyvárosokban lakókat.	A nőtlenekre, hajadonokra és az elváltakra az átlagosnál kisebb, az özvegyekre az átlagosnál nagyobb mutatók érvényesek.	A gyermektelenek mutatói átlag alattiak, a gyermekeseké az átlagot meghaladó.	A legalacsonyabb iskolai végzettségűek átlag feletti, az érettségivel vagy magasabb végzettséggel rendelkezők mutatói átlag alattiak voltak.	Az aktív munkavállalók az átlagosnál kisebb, az inaktívak pedig inkább az átlagot meghaladóan értékelték egyet az állítással.	A vallások mutatói 1994-2012 között átlag feletti, a nem vallásosaké annál kisebbek voltak.
Érvényesség		2002-2022 n. sz.	2012 n. sz.			1988-ra n. a. 2012 n. sz.			1988-ra és 2022-re n. a.
Akik gyermeket szeretnének, azoknak mindenképpen házaságot kellene kötniük.	1994 óta csökkenő. ↓	Csökkenő trend. Átlag feletti a nők, átlag alatt a férfiak.	Változó. Átlag felett az idősebbek, átlag alatt a fiatalabbak.	Átlag alatt a nagyvárosiak, átlag felett a községek, a városiak köztes állapotban.	Átlag alatt a nőtlenek, hajadonok, átlag felett az özvegyek és a házások.	Átlag alatt a gyermektelenek, átlag felett a gyermekesek.	Átlag alatt a legalább szakmunkás végzettséggel rendelkezők, átlag felett a legalacsonyabb iskolai végzettségűek.	Átlag alatt a dolgozók és tanulók, átlag felett a nyugdíjasok.	Átlag felett a vallások, átlag alatt a nem vallások.
Érvényesség		1988-ra n. a. 2002-2012 n. sz.	1988-ra n. a.	1988-ra n. a. 2002 és 2022 n. sz.	1988-ra n. a.	1988-ra n. a. 1994 n. sz.	1988-ra n. a. 2012 n. sz.	1988-ra n. a.	1988-ra és 2022-re n. a.
Egy egyedülálló anya ugyanolyan jól fel tudja nevelni a gyereket, mint egy házaspár (két szülő együtt).	Növekvő. ↑	Növekvő trend. Átlag felett a nők, átlag alatt a férfiak.	Változó. Átlag felett az idősebbek, átlag alatt a legfiatalabbak.	Átlag felett a nagyvárosokban élők. A kisebb településeken változók a mutatók.	Átlag felett az elváltak, a többi kategória átlag közeli.	Mindkét kategória átlag közeli.	Változó. 2022-ben átlag feletti a szakmunkás és az érettségivel rendelkező, átlag alatt a legalacsonyabb végzettségű.	Változó. 2022-ben átlag feletti a tanulókat, átlag feletti az érettségivel rendelkező, átlag feletti az „egyéb” kategória.	
Érvényesség		1994-re és 2002-re n. a. 2012 n. sz.	1994-re és 2002-re n. a. 2012 n. sz.	1994-re és 2002-re n. a. 2012 n. sz.	1994-re és 2002-re n. a.	1994-re és 2002-re n. a.	1994-re és 2002-re n. a. 2012 n. sz.	1994-re és 2002-re n. a.	1998-2002-re és 2022-re n. a. 2012 n. sz.
Egy egyedülálló apa ugyanolyan jól fel tudja nevelni a gyereket, mint egy házaspár (két szülő együtt).	Növekvő. ↑	Növekvő trend. Átlag felett a nők, átlag közeli a férfiak.	2022-ben átlag alatt a 18-20, a 26-34 évesek és átlag felett a 40-60 évesek.	Átlag alatt a nagyvárosiak, átlag felett a városiak, a községek átlag közeli.	2022-ben az elváltak az átlagosnál nagyobb, az özvegyek és „egyéb” párcapcsolatban élők annál kisebb mértékben értékelték egyet az állítással.	Mindkét kategória átlag közeli.	Változó. 2022-ben átlag felett az érettségivel rendelkezők, átlag alatt a legalacsonyabb végzettségűek.	Változó. 2022-ben átlag felett a tanulók, GYES, GYED-et igénybe vevők, valamint a dolgozók, átlag felett a nyugdíjas és az „egyéb” kategória.	Csak egy évről (2012) vannak adatok. Nem lehet érdemi következtetést levonni.
Érvényesség		1994-re és 2002-re n. a. 2012 n. sz.	1994-re és 2002-re n. a. 1988 és 2012 n. sz.	1994-re és 2002-re n. a. 1988 n. sz.	1994-re és 2002-re n. a. 1988 és 2012 n. sz.	1988-2002-re n. a.	1994-2002-re n. a.	1994-re és 2002-re n. a. 1988 n. sz.	1998-2002-re és 2022-re n. a.

Állítás	Trend	Nem	Életkor	Lakohely	Családi jogállás	Van-e gyermeke?	Iskolai végzettség	Dolgozik-e?	Vallásosság
Semmi kivételvaló nincs abban, hogy egy pár együtt él házasság nélkül.	Változó. ≈, de 2002 óta csökken. ↓	2022-ben a férfiak arányát meghaladóan, a nők annál kisebb arányban értettek egyet az állítással.	Változó trend jellemző. 2022-ben átlag felett a legfiatalabbak és a 35-60 év közöttiek, átlag alattiak a 60 év felettiek.	2022-ben átlag alatt a nagyvárosokban élők. A kisebb településeken átlag közeliek a mutatók.	Átlag felett a nőtlenek, hajadonok, átlag alatt az özvegyek.	A gyermektelenek mutatói 1994-2012 között átlag felettiek, a gyermekeseké átlag alatti. A 2012-es adatok n. sz.	Változó. Nem lehet érdemi következtetést levonni. A 2022-es adatok n. sz.	Változó. Átlag feletti a tanulók és dolgozók, átlag alatti a nyugdíjasok mutatója.	A vallások mutatói átlag alattiak, míg a nem vallásosaké jellemzően átlagot meghaladók. 2022-re n. a.
Érvényesség		1988-ra n. a. 1994-2012 n. sz.	1988-ra n. a.	1988-ra n. a. 2002-2012 n. sz.	1988-ra n. a.	1988-ra n. a. 2022 n. sz.	1988-ra n. a. 2022 n. sz.	1988-ra n. a.	1988-ra és 2022-re n. a.
A házasságban általában boldogabbak, mint azok, akik nem élnek házasságban.	Változó. ≈, de 1994 óta csökken. ↓	1994 óta csökkenő trend, de 2022-re n. a. Érdekes módon a férfiak mutatói átlag felettiek, a nőké átlag közeliek.	2002-öt kivéve átlag felettiek az idősebbek, átlag alattiak a 34 évnél fiatalabbak. 2022-re n. a.	Átlag alattiak a nagyvárosi lakosok, átlag felettiek a községekben élők mutatói. 2022-re n. a.	Átlag alatt a nőtlenek, hajadonok, és elváltak, átlag felett az özvegyek és a házasság mutatói. 2022-re n. a.	Átlag alatt a gyermektelenek, átlag felett a gyermekesek. 2022-re n. a.	Átlag feletti a legalacsonyabb végzettségűek, átlag alattiak az érettségivel vagy magasabb végzettséggel rendelkezők mutatói. 2022-re n. a.	Átlag feletti a nyugdíjasok, átlag alatti a dolgozók és tanulók mutatója. 2022-re n. a.	Átlag felettiek a vallások, átlag alattiak a nem vallásosak mutatói. 2022-re n. a.
Érvényesség		2022-re n. a. 2002-2012 n. sz.	2022-re n. a.	2022-re n. a. 2002 n. sz.	2022-re n. a.	1988-ra és 2022-re n. a.	2022-re n. a.	2022-re n. a.	1988-ra és 2022-re n. a.
A gyermekes embereknek nagyobb a társadalmi megbecsültségük.	Növekvő. ↑		2022-ben átlag felettiek a 18-25 évesek és a 60 évesnél idősebbek, átlag alattiak a 26-45 évesek mutatói.	2022-ben átlag alatti a nagyvárosokban élők, átlag felettiek a városi és községi népesség mutatói.		Átlag közeli mindkét kategória.	Átlag felettiek a legalacsonyabb végzettségűek és érettségizettek, átlag alattiak az érettségit követő képzéssel és az diplomával rendelkezők mutatói.	Átlag feletti a tanulók és a nyugdíjasok mutatója. Érdekes módon 2022-ben már átlag alatti volt a dolgozók mutatója, miközben 2012-ben még átlag közeliek voltak.	
Érvényesség		1988-2002-re n. a. 2012-2022 n. sz.	1988-2002-re n. a. 2012 n. sz.	1988-2002-re n. a. 2012 n. sz.	1988-2002-re n. a. 2022 n. sz.	1988-2002-re n. a. 2012 n. sz.	1988-2002-re n. a.	1988-2002-re n. a.	1988-2002-re és 2022-re n. a. 2012 n. sz.

Megjegyzés: n. sz. = nem szignifikáns; n. a. = nincs adat.